

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.347.2 (477)

DOI <https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.77>

I. М. Салагор
здобувач

Національної академії Служби безпеки України
orcid.org/0000-0002-3573-6419

ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 326 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Актуальність теми статті полягає в тому, що кожен злочин завжди посягає на певний об'єкт, заподіює йому шкоду або створює загрозу заподіяння такої шкоди. Будучи одним із чотирьох елементів складу злочину, об'єкт злочину дає можливість визначити суспільно-політичну сутність злочину, з'ясувати його суспільно небезпечні наслідки. Чим більш важливим є об'єкт, тим більш небезпечним є злочин, а отже, тим більш пріоритетною повинна бути кримінально-правова охорона цього об'єкта. Таке концептуальне питання, як об'єкт злочину, не знайшло однозначного вирішення у кримінально-правовій теорії. У статті досліджено родовий, безпосередній основний і безпосередній додатковий об'єкти злочину, передбаченого ст. 326 КК України. Обґрунтовано доцільність визнання біологічної безпеки родовим об'єктом цього злочину. У межах концепції об'єкта злочину як суспільних відносин сформульовано визначення безпосереднього основного об'єкта злочину, передбаченого ст. 326 КК України, а також висловлено думку, що цей злочин має декілька альтернативних додаткових безпосередніх об'єктів. Наголошено, що однією з відмітних ознак згаданого поняття як родового об'єкта злочинів проти здоров'я населення є масштабність поширення таких діянь, а також той факт, що їх небезпечні наслідки не локалізуються на окремій персоні, а полягають у спричиненні шкоди великій кількості людей невизначено широкого кола. У цьому, зокрема, полягає їх відмінність від злочинів проти здоров'я особи. Зроблено висновок, що основним безпосереднім об'єктом досліджуваного злочину є суспільні відносини у сфері забезпечення біологічної безпеки, які регулюються встановленими правилами поведінки з біологічними патогенними агентами. Зважаючи на особливості побудови диспозиції відповідної кримінально-правової норми, зокрема на альтернативність наслідків цього діяння, можна зробити висновок, що досліджуваний злочин має декілька альтернативних додаткових безпосередніх об'єктів: здоров'я конкретної особи; життя і здоров'я населення; екологічну безпеку; продовольчу безпеку; економічну безпеку; обороноздатність тощо. При цьому в кожному конкретному випадку один із цих додаткових об'єктів виступає як обов'язковий, а решта – як факультативні.

Ключові слова: об'єкт злочину, злочини проти здоров'я населення, біологічна безпека, мікробіологічні агенти, токсини, правила поведінки з біологічними патогенними агентами, життя і здоров'я.

Salahor I. M. OBJECTS OF THE CRIME UNDER ART. 326 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE

The relevance of the topic of the article is that every crime always encroaches on a certain object, harms it or creates a threat of causing such damage. As one of the four elements of the crime, the object of the crime makes it possible to determine the socio-political nature of the crime, to find out its socially dangerous consequences. The more important the object, the more dangerous the crime, and therefore, the higher priority should be the criminal protection of this object. Such a conceptual question as the object of crime has not found an unambiguous solution in criminal law theory. The article examines the generic, direct main and direct additional objects of the crime under Art. 326 of the Criminal Code of Ukraine. The expediency of recognizing biological safety as the generic object of this crime is substantiated. Within the concept of the object of the crime as a social relationship, the definition of the immediate main object of the crime under Art. 326 of the Criminal Code of Ukraine, and also expressed the opinion that this crime has several alternative additional direct objects. It is emphasized that one of the distinguishing features of this concept as a generic object of crimes against public health is the scale of such acts, as well as the fact that their dangerous consequences are not localized to an individual, but are harmful to many people indefinitely wide range. This, in particular, is their difference from crimes against personal health. It is concluded that the main direct object of the investigated crime is public relations in the field of biological safety, which are governed by the established rules of treatment of biological pathogens. Given the peculiarities of the construction of the disposition of the relevant criminal law, in particular the alternative consequences of this act, it can be concluded that the crime under investigation has several alternative additional direct objects: the health of a particular person; life and health of the population; environmental safety; food security; economic security; defense capability, etc. In each case, one of these additional objects is mandatory, and the rest – as optional.

Key words: object of crime, crimes against public health, biological safety, microbiological agents, toxins, rules of treatment of biological pathogens, life and health.

Постановка проблеми. З кожним роком на глобальному рівні біосфера зазнає незворотних змін, зумовлених антропогенним впливом, унаслідок чого зростають загрози біологічного походження, що становлять реальну небезпеку для існування живих організмів біосфери взагалі і людини зокрема. Йдеться про найсучасніші досягнення у галузі біотехнології і мікробіології, які можуть бути використані для створення і цілеспрямованого застосування біологічної зброї, а також стати причиною біологічної катастрофи внаслідок неконтрольованого поширення продуктів таких технологій.

З урахуванням цього на перший план висувається проблема повноцінного функціонування людини як біологічної істоти, забезпечення цілісності людського геному. Тобто йдеться про загрози генних мутацій, пандемій, функціональних розладів, передчасної смерті як результатів впливу небезпечних біологічних агентів.

У цьому зв'язку назріла потреба комплексно дослідити норму, яка встановлює кримінально-правову заборону порушення правил поведінки з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами, передбачену ст. 326 КК України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі проблемні питання кримінально-правової характеристики цього злочину розглянуто у працях Ю.В. Бауліна, О.П. Гороха, О.П. Литвина, А.А. Музики, Є.В. Фесенка, М.І. Хавронюка, О.В. Шамсутдінова, Ю.В. Яцурина та деяких інших науковців. Водночас згаданими науковцями зазначений злочин досліджувався фактично у складі інших злочинів проти здоров'я населення, а також на рівні науково-практичних коментарів до відповідної статті Кримінального кодексу України. Незважаючи на значні досягнення вчених у розробці зазначеної проблематики, чимало проблем залишилося невирішеними. Комплексне дослідження кримінально-правової характеристики порушення правил поведінки з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами до сьогодні в Україні не здійснювалося. Із цією метою необхідно проаналізувати ознаки складу злочину, передбаченого вказаною статтею. Дослідження будь-якого складу злочину варто розпочати з об'єкта.

Отже метою статті є дослідження об'єкта порушення правил поведінки з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами.

Виклад основного матеріалу. Кожен злочин завжди посягає на певний об'єкт, заподіює йому шкоду або створює загрозу заподіяння такої шкоди. Будучи одним із чотирьох елементів складу злочину, об'єкт злочину дає можливість визначити суспільно-політичну сутність злочину, з'ясувати його суспільно небезпечні наслідки. Чим більш важливим є об'єкт, тим більш небезпечним є зло-

чин, а отже, тим більш пріоритетною повинна бути кримінально-правова охорона цього об'єкта.

Таке концептуальне питання, як об'єкт злочину, не знайшло однозначного вирішення у кримінально-правовій теорії. Однак, враховуючи обмежений обсяг цієї роботи, зазначимо лише, що автор приєднується до дослідників, які об'єкт злочину розглядають як охоронюваний законом про кримінальну відповідальність суспільні відносини, на які посягає злочин, завдаючи їм певної шкоди або створюючи загрозу заподіяння такої шкоди.

У науці кримінального права широко поширеною є «вертикальна» класифікація об'єктів злочинів, яка включає три рівні: загальний об'єкт, родовий та безпосередній [1, с. 90]. Підтримуючи твердження, що загальний об'єкт утворює сукупність усіх суспільних відносин, що поставлені під охорону чинного закону про кримінальну відповідальність, зупинимось на визначенні родового об'єкта розглядуваного злочину.

Поняттям родового об'єкта злочину охоплюється коло схожих або однорідних за своєю соціальною і економічною сутністю суспільних відносин, які за загальним правилом охороняються єдиним комплексом пов'язаних між собою кримінально-правових норм. Однорідність суспільних відносин визначається на основі реально існуючих об'єктивних критеріїв, серед яких виділяють: спільність або схожість членів суспільства; відповідність або схожість прав, свобод та інтересів, які належать цим особам; єдність соціальних зв'язків між членами суспільства з приводу реалізації ними належних їм прав, свобод та інтересів [2, с. 105].

Родовий об'єкт дозволяє здійснити класифікацію кримінальних правопорушень і має значення для кодифікації, оскільки законодавець розміщує кримінально-правові заборони за певною системою, суть якої полягає у тому, що критерієм об'єднання окремих кримінальних правопорушень у групи (окремі розділи Особливої частини КК), як правило, є саме родовий об'єкт [3, с. 151].

Досліджуваний злочин «порушення правил поведінки з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами» (ст. 326 КК України) розміщено в розділі XIII «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення» Особливої частини КК України. Переважна більшість науковців сходяться на думці, що родовим об'єктом групи злочинів, об'єднаних цим розділом, є здоров'я населення [4].

Зазначений термін по-різному розуміється вітчизняними дослідниками. За радянських часів В.М. Смітєнко у своїй праці «Кримінально-правова охорона здоров'я в СРСР» зазначав, що здоров'я населення – це врегульована нормами права і моралі єдина і цілісна система відносин, яка створює основу для збільшення тривалості його

активного життя та її відтворення у суспільстві, оптимальних умов суспільно корисної праці та відпочинку, повноцінного буття і благополуччя, сприяє більш повному задоволенню матеріальних і духовних потреб усіх членів суспільства, є умовою їх подальшого гармонійного розвитку і прогресу суспільства [5, с. 44].

У наукових працях, що вийшли після проголошення незалежності України, здоров'я населення визначалося як: складне комплексне явище, що становить сукупність однорідних суспільних відносин, які забезпечують охорону здоров'я невизначеного кола осіб при наданні і отриманні медичної допомоги або використанні сильнодіючих і отруйних речовин чи наркотичних засобів в медичних і наукових цілях [6, с. 9]; суспільні відносини, що регулюються відповідними правилами та забезпечують сприятливі умови для нормального функціонування і життєдіяльності людського організму [7, с. 20]; безпека біологічного та психічного стану, що фактично склався, невизначеного кола осіб від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів і прекурсорів, отруйних, сильнодіючих речовин і одурманюючих засобів, біологічних агентів і токсинів, радіоактивно забрудненої продукції, а також від поширення епідемій [8, с. 386]; фактичний або максимально досяжний в Україні стан організму людей, які в ній проживають чи перебувають, необхідний для забезпечення їх біологічного існування, здатності до активного тривалого життя та відтворення здорового людського покоління [9, с. 15].

На нашу думку, однією з відмітних ознак згаданого поняття як родового об'єкта злочинів проти здоров'я населення є масштабність поширення таких діянь, а також той факт, що їх небезпечні наслідки не локалізуються на окремій персоні, а полягають у спричиненні шкоди великій кількості людей невизначено широкого кола. У цьому, зокрема, полягає їх відмінність від злочинів проти здоров'я особи.

Окрім кількісних показників, особливістю поняття «здоров'я населення» порівняно з поняттям «здоров'я особи» є те, що воно, крім медичних, має соціальні характеристики. У цьому контексті ми підтримуємо позицію Є.В. Фесенка, відповідно до якої здоров'я населення в медико-соціальному сенсі – це такий стан організму людей, який є достатнім для забезпечення їх біологічного існування, здатності до тривалого активного життя і відтворення здорового людського покоління [10, с. 125].

Водночас, як видно із самої назви розділу XIII КК України, законодавець, незважаючи на об'єднання злочинів проти здоров'я населення в окремому розділі, чітко розмежовує їх на такі, що пов'язані, та такі, що не пов'язані з обігом

наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Така архітектура кримінально-правових норм дозволяє деяким науковцям (Ю.О. Данилевська, М.Й. Коржанський, В.М. Куц, Є.В. Фесенко та інші) вести мову про *видовий об'єкт* злочину як частину родового об'єкту, що представляє собою суспільні відносини одного виду, які захищені групою тісно взаємопов'язаних суміжних норм в межах родового об'єкту [11, с. 72; 12, с. 65; 13, с. 105].

У цьому контексті О.О. Дудоров поряд із кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з незаконним обігом, заволодінням і вживанням наркотичних засобів та інших предметів, небезпечних для здоров'я населення, виділяє «інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення» [3, с. 720]. Ю.В. Баулін, О.І. Плужник, О.С. Стеблинська та деякі інші науковці також відносять злочини, передбачені ст. 325-327 КК України, до «інших злочинів проти здоров'я населення» [8, с. 424-430; 14, с. 196; 15, с. 229].

О.П. Горох вважає, що злочини, відповідальність за вчинення яких передбачена статтями 325-327 КК України, належать до «групи злочинів проти здоров'я населення, що загрожують масовим захворюванням населення» [16, с. 112].

Один із найбільш відомих вітчизняних дослідників злочинів проти здоров'я населення, Є.В. Фесенко видовим об'єктом групи злочинів, передбачених статтями 321-324, 326, 327 КК України, визначає здоров'я населення та систему заходів, спрямованих на недопущення виникнення і розповсюдження серед населення захворювань, викликаних шкідливим впливом певних речовин тощо, які не належать до наркотичних або психотропних [10, с. 132, 143].

О.П. Литвин, який багато років розроблював проблематику «кримінально-правової охорони екологічної і громадської безпеки та безпеки здоров'я населення України», відносить кримінально-правову норму, передбачену ст. 326 КК України, до видової групи норм (ст. 251, 325, 326 КК), які спрямовані на запобігання поширенню епізотій, профілактику епідемій та інших заразних захворювань і боротьбу з ними, на недопущення порушення правил поведінки з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами [17, с. 161].

При цьому окремі дослідники цілком слушно вважають, що об'єднання в одному розділі «злочинів, пов'язаних з наркотизмом», та інших злочинів проти здоров'я населення є штучним та некоректним. Так, А.А. Музика на етапі опрацювання проекту чинного наразі КК України обґрунтовував доцільність виділення в його структурі спеціального розділу «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів» поряд із самостійним розділом «Злочини проти здоров'я населення» [7, с. 20]. Ця ж думка

відстоюється і сьогодні: «Норми про відповідальність за інші злочини проти здоров'я населення доцільно або вилучити, або об'єднати з подібними за своєю спрямованістю» [18, с. 335].

Є.В. Фесенко вважає, що діяння, що сприяють поширенню таких хвороб масового поширення, як венеричні хвороби та СНІД, а також інших невиліковних інфекційних хвороб (ст. 130, 131, 133 КК України), навряд чи вірно відносити до злочинів проти здоров'я особи, натомість – до злочинів проти здоров'я населення, адже зазначені хвороби набули загрозливих масштабів у всьому світі та становлять велику небезпеку для здоров'я людей. Люди, які на них захворіли, мимоволі стають джерелом розповсюдження цих хвороб [10, с. 350].

Цікавою є позиція О.П. Литвина, який вважає, що окремі норми розділу VIII КК України «Злочини проти довкілля» (ст. 236-244, 251-253), як і норми розділу XIII КК України, тісно переплітаються з кримінально-правовими нормами розділу IX КК України «Злочини проти громадської безпеки», зокрема повною мірою відображають соціально-правову необхідність забезпечення загальної громадської безпеки, а також небезпеку для життя і здоров'я невизначеного кола осіб. «Кожний із зазначених складів злочинів належить до таких, що посягають на один із видів безпеки відповідно до ознак охоронюваних інтересів, що лежать у площині регулювання обігу загальнонебезпечних предметів, і забезпечення встановленого порядку поведінки з ними; у визначенні конкретних і загальних завдань попередження різноманітних злочинних дій і наслідків, що становлять підвищену небезпеку для оточення». З урахуванням цього науковець пропонує склади злочинів проти екологічної, громадської безпеки та здоров'я населення (ст. 236-244, 251-253, 255-270, 305-327 КК України) об'єднати в чинному Кримінальному кодексі України одним спільним родовим об'єктом – загальною громадською безпекою [19, с. 225–226]. При цьому загальну громадську безпеку дослідник визначає як «систему громадських відносин, які забезпечують і гарантують захищеність широкого кола осіб від загрози завдання шкоди здоров'ю або позбавлення життя, знищення майна чи іншої тяжкої шкоди як від самих предметів підвищеної небезпеки, так і від цілеспрямованих дій, пов'язаних з їхнім викраденням, вимаганням, привласненням, поведінням, володінням, використанням, виготовленням або зберіганням» [20, с. 105]. На його думку, загальна безпека охоплює всі інші види безпеки – екологічну, громадську, безпеку здоров'я населення, професійну, виробничу, пожежну тощо.

Вбачається, що позитивним моментом позиції О.П. Литвина є вказівка на такий класифікуючий критерій, як створення відповідними злочинами небезпеки не тільки для здоров'я, але й для життя

невизначеного кола осіб. На нашу думку, створення порушення певних правил реальної загрози життю багатьох людей (населення) є основною підставою криміналізації відповідних діянь та критерієм для їх об'єднання за об'єктивними ознаками в окрему групу.

Як бачимо, сучасна конструкція розділу XIII Особливої частини КК України викликає постійні дискусії в науковому середовищі, тому можемо стверджувати, що вона є недосконалою. На підтвердження цієї думки зазначимо, що в диспозиціях кримінально-правових норм, які встановлюють відповідальність за вчинення «злочинів, пов'язаних з наркотизмом» (ст. 305-320 КК України), відсутня вказівка на таку ознаку об'єктивної сторони, як «загроза загибелі людей» чи «загибель людей (особи)», крім єдиного складу злочину, передбаченого ст. 314 КК України («Незаконне введення в організм наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів»). Водночас аналіз об'єктивних і суб'єктивних ознак основного та кваліфікованих складів цього злочину свідчить, що відповідну норму логічніше було б розмістити у розділі II «Злочини проти життя та здоров'я особи» КК України, адже такі насильницькі дії безпосередньо посягають на *здоров'я* (ч. 1 і 2 ст. 314 КК України) і *життя* (ч. 3 ст. 314 КК України) *окремої особи*.

У свою чергу, більшість «інших складів злочинів проти здоров'я населення», які включені до розділу XIII Особливої частини КК України (ст. 321-1, 321-2, 323, 325, 326, 327 КК України), містять такі обов'язкові ознаки об'єктивної сторони, як «смерть особи (потерпілого)», «загибель людей» та «шкода здоров'ю (істотна шкода здоров'ю, тривалий розлад здоров'я) потерпілого».

Отже, вважається, що злочини, пов'язані з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, та злочини, пов'язані з обігом небезпечних біологічних агентів, мають різні родові (видові) об'єкти.

О.В. Шамсутдінов розвиває цікаву думку, що склад злочину, передбачений ст. 326 КК України, відноситься до злочинів проти біологічної безпеки, які посягають на суспільні відносини у сфері охорони життя і здоров'я населення України від впливу небезпечних біологічних чинників, забезпечення цілісності геному української нації [21, с. 213].

До кола таких злочинів науковець пропонує відносити всі суспільно небезпечні діяння, щодо яких у диспозиції кримінально-правової норми прямо чи опосередковано міститься вказівка на таку необхідну ознаку, як небезпечний біологічний чинник. Такий чинник може виступати як предмет, засіб чи знаряддя вчинення злочину.

Авторка підтримує позицію О.В. Шамсутдінова та пропонує всі посягання на біологічну безпеку об'єднати спільним родовим об'єктом – суспіль-

ними відносинами у сфері забезпечення біологічної безпеки України.

У цьому контексті зупинимось на визначенні поняття «біологічна безпека». У Законі України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» (ст. 1) вказується, що біологічна безпека – це стан середовища життєдіяльності людини, за якого відсутній негативний вплив його чинників (біологічних, хімічних, фізичних) на біологічну структуру і функцію людської особи в теперішньому і майбутніх поколіннях, а також відсутній незворотній негативний вплив на біологічні об'єкти природного середовища (біосферу) та сільськогосподарські рослини і тварини [22].

На нашу думку, законодавче тлумачення біологічної безпеки є надто широким і створює проблеми розмежування цього поняття з екологічною безпекою. Доцільно обмежити поняття «біобезпека» системою взаємозв'язків «біологічний організм – біологічний чинник».

У розділі 2 Державних санітарних норм і правил «Організація роботи лабораторій при дослідженні матеріалу, що містить біологічні патогенні агенти I-IV груп патогенності молекулярно-генетичними методами» (2008) біологічна безпека визначається як система організаційних, медико-біологічних і інженерно-технічних заходів і засобів, спрямованих на захист персоналу, що працює, населення і місця існування людини від дії патогенних біологічних агентів [23].

Авторка вважає, що в даному випадку йдеться скоріше про поняття біологічного захисту, а не про біобезпеку, хоча зміст запропонованого визначення також становить інтерес для нашого дослідження. Зокрема, як бачимо, з'являється термін «патогенний біологічний агент», який, на нашу думку, є відправним пунктом при розкритті дефініції «біологічна безпека».

Найбільш коректним з позицій як юридичної, так і біологічної наук є визначення біологічної безпеки, наведене у Методичних вказівках щодо організації роботи та функціонування системи індикації біологічних патогенних агентів (2003). Зокрема, під **біологічною безпекою** вказаний документ пропонує розуміти оптимальні умови життєдіяльності, що виключають шкідливий вплив біологічних патогенних агентів на здоров'я населення [24].

Під безпосереднім об'єктом злочину розуміються конкретні суспільні відносини, поставлені під охорону чинним кримінальним законом, та яким безпосередньо заподіюється шкода злочином, що підпадає під ознаки даного складу. Вважається, що в основі такого об'єкта лежить певний вид (тип) суспільних відносин, охоронюваних відповідними кримінально-правовими нормами [11, с. 72; 2, с. 106]. Більшість злочинів заподіюють шкоду

одному безпосередньому об'єкту. Однак деякі з них порушують одночасно кілька різних (нетотожних) суспільних відносин або створюють реальну загрозу для них. Таким чином виникає множинність безпосередніх об'єктів [1, с. 93].

Класифікація безпосередніх об'єктів передбачає, що із суспільних відносин, які зазнають шкоди від злочину, виділяються основні й додаткові (основний та додатковий об'єкт). Перший – частина родового об'єкта відповідного злочину. За ним відповідна норма розміщується в системі Особливої частини КК. Другий зазнає шкоди поряд з основним, і може бути обов'язковим (страждає від даного злочину завжди) або факультативним (якому певний злочин може завдати шкоди, але може й залишити його неушкодженим) [2, с. 113–114].

Законодавець у диспозиціях кримінально-правових норм зазвичай позначає безпосередній об'єкт кримінального правопорушення опосередковано – через вказівку на суспільно небезпечні наслідки, предмет, суб'єктивні права та юридичні обов'язки, положення регулятивного законодавства, потерпілого або місце вчинення діяння. Тому, за загальним правилом, безпосередній об'єкт певного кримінального правопорушення встановлюється шляхом тлумачення закону і є результатом аналізу складу цього кримінального правопорушення [3, с. 152].

Отже, звернемося до результатів роботи науковців, які проводили аналіз розглядуваного складу злочину з метою тлумачення відповідної кримінально-правової норми.

І.Б. Ніколаєнко, В.О. Сич основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 326 КК України, вважають здоров'я населення, а також встановлений порядок поведінки з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами [25, с. 847]. Вказана позиція свідчить, що автори розглядають досліджуваний злочин як двооб'єктний: з одного боку, зазначений злочин посягає на здоров'я населення, з іншого – на встановлений порядок поведінки з небезпечними біологічними агентами. При цьому перевага віддається першому безпосередньому об'єкту, який співпадає з родовим об'єктом. На нашу думку, такий підхід аж ніяк не конкретизує досліджуваний злочин, не має будь-якого значення для його кваліфікації та розмежування із суміжними складами злочинів. Водночас встановлений нормативними актами порядок поведінки з небезпечними біологічними агентами як такий не становить тієї соціальної цінності, яка потребує охорони за допомогою кримінально-правових засобів.

І.А. Вартилицька основним безпосереднім об'єктом цього злочину вказує суспільні відносини, які регулюють правила поведінки з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами з метою захисту здоров'я населення

ня, додатковим факультативним безпосереднім об'єктом – життя та здоров'я особи [26, с. 739]. Очевидно, що в указаному визначенні безпосереднього об'єкта наявна логічна помилка, адже не суспільні відносини регулюють певні правила, а навпаки: певні правила, встановлені нормативно-правовими актами, регулюють суспільні відносини в тій чи іншій сфері.

Водночас, як відомо, суспільно небезпечні діяння, до яких відноситься і злочин, передбачений ст. 326 КК України, не можуть завдати будь-якої шкоди встановленим правилам. Натомість нехтування такими правилами загрожує порушенням встановленого у суспільстві порядку, який забезпечує безпеку (у нашому випадку – біологічну) як конкретних осіб, так і всього населення в цілому.

М.І. Хавронюк основним безпосереднім об'єктом досліджуваного злочину визначає встановлений порядок поведінки з біологічними агентами і токсинами, який забезпечує здоров'я населення. При цьому його додатковим обов'язковим об'єктом виступає здоров'я особи, а факультативним – життя особи або інші блага [27, с. 1022]. У цілому можна погодитися з таким визначенням, лише уточнивши, що такий порядок забезпечує не лише здоров'я, але й життя населення. Факультативний додатковий безпосередній об'єкт при цьому потребує певної деталізації, адже злочинне порушення правил поведінки з небезпечними біологічними агентами створює реальну загрозу загибелі не однієї особи, а невизначеного кола осіб, а також загрозу настання інших тяжких наслідків, викликаних вивільненням у довкілля патогенних мікроорганізмів, генетично модифікованих організмів, токсинів тощо. Ці тяжкі наслідки можуть полягати в економічних, екологічних, зовнішньополітичних, військових та інших втратах.

О.П. Литвин переконаний, що безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 326 КК України, є охоронювані інтереси поведінки з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами; додатковим об'єктом є безпека життя і здоров'я населення [19, с. 54].

Характеризуючи безпосередній об'єкт цього злочину, Є.В. Фесенко вказує на його специфіку, яка «полягає в тому, що системою заходів, спрямованих на охорону здоров'я, є встановлений порядок поведінки з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами» [10, с. 257].

На думку авторів науково-практичного коментаря до Кримінального кодексу України під редакцією М.О. Потєбенька і В.Г. Гончаренка, об'єктом злочину у ст. 326 КК є відносини у сфері охорони здоров'я, що забезпечують епідеміологічну безпеку населення [28, с. 634].

З аналізу ознак злочину, описаних у диспозиції ст. 326 КК України, та з урахування змісту його родового об'єкта випливає, що безпосередній

об'єкт цього посягання є складним, бо зазначені діяння порушують порядок виконання професійних обов'язків працівниками, діяльність яких безпосередньо пов'язана з біологічними патогенними агентами, що негативно відображається на забезпеченні біологічної безпеки України взагалі та на стані збереження здоров'я та життя населення зокрема.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, авторка вважає, що основним безпосереднім об'єктом досліджуваного злочину є суспільні відносини у сфері забезпечення біологічної безпеки, які регулюються встановленими правилами поведінки з біологічними патогенними агентами. Зважаючи на особливості побудови диспозиції відповідної кримінально-правової норми, зокрема на альтернативність наслідків цього діяння, можна зробити висновок, що досліджуваний злочин має декілька альтернативних додаткових безпосередніх об'єктів: здоров'я конкретної особи; життя і здоров'я населення; екологічну безпеку; продовольчу безпеку; економічну безпеку; обороноздатність тощо. При цьому в кожному конкретному випадку один із цих додаткових об'єктів виступає як обов'язковий, а решта – як факультативні.

Література

1. Смельянов В.П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : науково-практич. посібник. Харків : Право, 2018. 142 с.
2. Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. ; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-е вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. 456 с.
3. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право : навчальний посібник / За заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.
4. Арешкіна С.Н. Кваліфікація розкрадання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Київ : ДНДІ МВС України, 2010. 19 с.
5. Бублейник В.А. Боротьба з незаконним збутом наркотичних засобів: кримінально-правовий і кримінологічний аспекти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Київ : КНУ імені Т. Шевченка, 2007. 13 с.
6. Козаченко О.В. Поняття предмету наркотизму і його кримінально-правове значення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Одеса : Одеська державна юридична академія, 2000. 15 с.
7. Сорока С.О. Контрабанда наркотичних засобів: проблеми протидії : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Львів : Львівській державний ун-т внутрішніх справ, 2010. 20 с.
8. Смитиенко В.Н. Уголовно-правовая охрана здоровья населения в СССР. Київ : Вища школа, 1989. 242 с.
9. Никифорчин І.О. Кримінальна відповідальність за незаконний оборот наркотичних засобів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Харків, 1994. 20 с.
10. Музика А.А. Незаконний обіг наркотичних засобів в Україні (кримінально-правове та криміноло-

гічне дослідження) : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.08. Київ, 1998. 44 с.

11. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. ; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. 608 с.

12. Фесенко Є.В. Кримінально-правовий захист здоров'я населення (коментар законодавства та судової практики). Київ : Істина, 2001. 192 с.

13. Фесенко Є.В. Злочини проти здоров'я населення та системи заходів з його охорони : дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.08. Київ : Академія адвокатури України, 2004. 426 с.

14. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Є.С. Назимко, С.В. Лосич, Ю.О. Данилевська та ін. / за заг. ред. проф. В.М. Бесчастного та О.М. Джужи. Київ : ВД «Дакор», 2018. 386 с.

15. Коржанський М. Й. Предмет і об'єкт злочину : монографія. Дніпро : Юрид. акад. Мін-ва внутр. справ, 2005. 252 с.

16. Куц В. Сучасні уявлення щодо змісту окремих об'єктивних ознак складу злочину. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 2(14). С. 102–108.

17. Плужнік О.І. Кримінальне право України. Особлива частина (конспект лекцій) : навч. посібник. Одеса : ОДУВС, 2013. 336 с.

18. Стеблинська О.С. Кримінальне право. Особлива частина : навчально-методичний посібник. Київ : Ін-т крим.-викон. служби, 2014. 358 с.

19. Горох О.П. Покарання за злочини проти здоров'я населення, що межують із незаконним обігом наркотиків. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія»*. Т. 103. Юридичні науки, 2010. С. 112–116.

20. Литвин О.П. Класифікація злочинів проти екологічної й громадської безпеки та безпеки здоров'я населення. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2010. № 4. С. 154–164.

21. Музика А.А., Горох О.П. Покарання та його застосування за злочини проти здоров'я населення : монографія. Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2012. 404 с.

22. Литвин О.П. Правоохоронна діяльність у сфері забезпечення загальної громадської безпеки : навч. посіб. Київ : МАУП, 2006. 239 с.

23. Литвин О.П. Поняття загальної безпеки та інші види безпеки. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2011. № 1. С. 99–106.

24. Шамсутдінов О.В. Кримінально-правова охорона біологічної безпеки України. *Наук. вісник НА СБ України*. 2014. № 50. С. 208–217.

25. Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» від 31.05.2007 № 1103-V. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1103-16/conv>.

26. Наказ МОЗ України «Про затвердження державних санітарних норм і правил «Організація роботи лабораторій при дослідженні матеріалу, що містить біологічні патогенні агенти I-IV груп патогенності молекулярно-генетичними методами» від 24.01.2008. № 26.

27. Наказ МОЗ і АМН України від 21.03.2003 № 127/27 «Про удосконалення функціонування системи індикації біологічних патогенних агентів». URL : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0127282-03>.

28. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посібник / І.Б. Ніколаєнко, В.О. Сич. Хмельницький : Вид-во Нац. академії ДПС України ім. Б. Хмельницького, 2012. 1232 с.

29. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.А. Азаров, В.К. Грищук, А.В. Савченко та ін. ; за заг. ред. О.М. Джужи, А.В. Савченка, В.В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 1104 с.

30. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.

31. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2-х ч. Особлива частина / П.П. Андрушко, Т.М. Арсенюк, О.Г. Атаманюк, О.Ф. Бантишев та ін. ; під заг. ред. М.О. Потебенька, В.Г. Гончаренка. Київ : ФОРУМ, 2001. 944 с.